De Levende Natuur 75 (5):100-109 (1972)

bruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Vooral zijn in laatstgenoemd opzicht uit den boze overvloedig voorbehoedend gebruik hiervan tegen alle mogelijke plagen, het inzetten daarbij van vliegtuigen, bespuiting met allesdodende en ontoelaatbare middelen, reinigen van gebruikt gereedschap en het wegwerpen van verpakkingsmateriaal met resten van het bestrijdingsmiddel door landbouwers of loonspuiters in sloot of vijver. Daarnaast wordt door stedelingen bij hun verblijf buiten maar al te veelvuldig, soms geheel onnodig, gebruik gemaakt van de spuitbus. Al dit kwalijke gedoe is door Van de Bund zakenkundig fel gehekeld in zijn keurige boekje „De Nederlandse Amfibieën" (Wetensch. Meded. 73 van de K.N.N.V., febr. 1968). Daarnaast mogen we ook niet vergeten het op grote schaal wegvangen van kikkers voor heelkundige doeleinden en voor laboratoria, alsook in het bijzonder van Groene kikkers voor fijnproevers. Wel twaalf ervan moeten sneuvelen voor één portie kikkerbilletjes.

Tenslotte is er nog iets, dat we niet genoemd hebben in onze oproep aan de plattelanders in de vernieuwde Boerderij-Magazine van 29 maart jongstleden onder het hoofd „Laat de Lage Landen toch kikkerland blijven!". We hebben het niet genoemd, omdat we dit gevaar nog niet onderkenden. Maar we weten nu wel beter! In de vroege avond van 4 april reden we namelijk na een plensbui in de richting van het Betuwse dorp Heteren. Aan de voet van de Wageningse Berg was het al mis. Veel Bruine kikkers, die al naar gewoonte in het voorjaar na hun overwintering daar op de „berg" afdalen naar de uiterwaarden, zaten er naar hun zin op de nog kletsnatte weg zonder enige reactie op het autoverkeer. De een na de ander werd dan ook vermorzeld. Nog veel erger was het tot onze schrik aan de overzijde van de Rijn op de dijk, vooral in de omgeving van het dorp Randwijk, alwaar zich door oneffenheid van het wegdek flinke plassen gevormd hadden. Het frisse hemelwater lokte hen kennelijk zozeer aan, dat ze door hun aantal niet te mijden waren. Later op de avond, toen wij terugkeerden, waren genoemde wegen slachtvelden gelijk. Maar ook elders moet het wel erg geweest zijn. Dit wordt aannemelijk door onze belevenis in de morgen van 8 april tijdens een vogelexcursie langs de Grift van Veenendaal naar Rhenen. Op een met asfalt geplaveid weggedeelte langs dit water, nog in Veenendaal, hetzelfde verschijnsel van veel overreden Bruine kikkers met daaronder ook enige Gewone padden. Op één hoek, waar de weg van de Grift afbuigt, telden wij nota bene 23 van deze verkeersslachtoffers! Nooit hebben we zoiets eerder opgemerkt. Anderen onder de lezers van De Levende Natuur soms wel?

Beeldfilatelie - een beschouwing over malacologische postzegels

L. J. M. BUTOT.

Malacofilatelisten zijn postzegelverzamelaars die zich beperken tot het verzamelen en de studie van zegels waarop een weekdier staat afgebeeld. Bij het bestuderen van catalogi die de verzamelaars een overzicht bieden van de op postzegels verschenen afbeeldingen van dieren, krijgt men de indruk die tot deze definitie leidt. Gaat men echter bij ma-

Fig. 1. *Enkelvoudige beeldzegels. Cuba 1958 luchtpost Yvert A.182:* Polymita picta; *Japan 1962-65 Yv. 698A:* Perotrochus (Mikadotrochus) hirasei; *Kenya 1971:* Mitra mitra (= M. episcopalis); *Madagascar 1970:* Murex tribulus.

lacofilatelisten zelf te rade en onderzoekt men hun collecties, dan komt men tot andere gedachten. Het blijkt dat de malacofilatelist zich een zo compleet mogelijke collectie van postzegels wenst die hem inlicht over alle betrekkingen van weekdieren tot de menselijke samenleving. Het verschijnen van een afbeelding van een weekdier op een postzegel is dan al een van die betrekkingen, onverschillig of die afbeelding op zich zelf staat of deel uitmaakt van de randversiering dan wel op andere wijze aan het beeld is toegevoegd: het zogenaamde „nevenmotief". Steeds ontmoet men in deze collecties zegels die in geen enkele beeldcatalogus staan genoemd en die de malacofilatelist toch tot zijn verzamelgebied rekent. Men constateert dat de beschikbare catalogi dus te kort schieten in het bieden van een goed overzicht. Zij geven slechts de gemakkelijk herkenbare zegels en bemoeilijken daardoor een uitbreiding van de belangstelling en dientengevolge een uitbreiding van de collectie. Deze bezwaren zijn blijkbaar eerder geuit. De A. V(ancauwenberghe) Catalogue de Timbres-Poste „Les Animaux du monde entier" doet deze bezwaren af met de woorden „...in onze ogen zijn deze personen niet redelijk". Wel redelijk zijn blijkbaar alleen die verzamelaars die zich aan de catalogus conformeren en voorbijgaan aan de zoölogisch-wetenschappelijke, maatschappelijke en zelfs filatelische aspecten van het zo populair geworden „beeldverzamelen" of „motiefverzamelen".

Het aantal malacologische postzegels in de wereld omvat, als men de zoölogische beeldcatalogi mag geloven, nog geen 200 nummers. Een studie van verzamelingen, van enkele publikaties en van de wereldcatalogi, samen met gegevens uit correspondentie en

Fig. 2. *Samengestelde beeldzegels. Maldiven 1966 Yv. 172: 2 zeeslakken,* Conus aulicus *en* Cymatium lotorium; *Sharjah 1966 Yv. 149: De vis* Heniochus *sp. en de zeeslak* Distorsio anus; *Mauritius 1969 Yv. 340: 2 zeeslakken,* Lambis violacea *en* Lambis crocata.

Fig. 3. *Onderzoekzegels. Monaco 1960 Yv. 530: Onderzoek naar de electrische eigenschappen van het zenuwstelsel van de inktvissen* Architeuthis *sp. (onder) en* Sepia officinalis *(links) en de zeenaaktslak* Aplysia *sp. (rechts); Oost-Duitsland 1958 Yv. 350: Carolus Linnaeus, grondlegger van de binaire nomenclatuur; Noorwegen 1970 Yv. 570: Hans Ström, malacoloog.*

gesprekken met malacofilatelisten, brengt dit aantal omhoog tot 548 nummers waarover hier een beschouwing volgt. De foto's zijn door D. Smit vervaardigd van zegels uit de collectie Uetz (Wenen) en mijn eigen collectie.

De postzegels die de belangstelling van een malacofilatelist trekken, kunnen we in een aantal categorieën onderbrengen. We onderscheiden: 1. Enkelvoudige beeldzegels, 2. Samengestelde beeldzegels, 3. Onderzoekzegels, 4. Handelende beeldzegels, 5. Kunstbeeldzegels, 6. Symbool- of Embleemzegels, 7. Randbeeldzegels.

Enkelvoudige beeldzegels geven een afbeelding van een weekdier of een deel daarvan: de schelp, vaak voorzien van een wetenschappelijke naam of van een naam in de landstaal (fig. 1). Zij zijn altijd in de zoölogische beeldcatalogi te vinden en geven geen bijzondere moeilijkheden anders dan die van de correcte determinatie van de afgebeelde soort. Zij vormen het basismateriaal voor de rangschikking van de zegels volgens het zoologische systeem en daarmee het raam van de gehele opzet van de collectie. Binnen dat systeem kunnen de zegels van de andere categorieën worden ingepast op het niveau van fylum, klasse, orde, familie, geslacht en soort. Vaak komt de afbeelding van een gewonden slakkehuis in spiegelbeeld terecht op de postzegel (fig. 1). De graveur heeft de afbeelding keurig op de plaat gezet maar de afdruk maakt van een rechtsgewonden slakkehuis een linkswinder. Er is nog nimmer een echte linksgewonden slak op een postzegel afgebeeld.

Samengestelde beeldzegels worden in de zoologische catalogi slechts opgenomen onder het zogenaamde „hoofdmotief". De zegel beeldt twee of meer soorten weekdieren af, ofwel een mollusk tezamen met een ander dier of voorwerp (fig. 2). De afbeelding wordt soms binnen de serie herhaald op een andere waarde. Soms vindt men de mollusk als bijkomstige versiering op de plaat: Het „hoofddier" kan een vis zijn, terwijl een slakkehuis op de bodem wordt afgebeeld. Meestal is de naam van de mollusk dan niet op de postzegel gegeven en de verzamelaar moet de afbeelding determineren om de zegel in zijn zoölogisch-systematisch opgezette verzameling te kunnen onderbrengen. Wanneer de afbeelding twee of meer soorten betreft kan de verzamelaar de zegel rangschikken onder de systematische eenheid waartoe de afgebeelde soorten behoren ofwel kan hij, gebruik makend van eenzelfde afbeelding op verschillende waarden, toch elk dier zijn eigen plaats geven. Soms ook bieden opdrukken, latere uitgiften of tandings- en water-

merkverschillen diezelfde mogelijkheid. Is dit niet het geval dan moet de zegel in meervoud worden verzameld. De meeste beeldcatalogi doen geen recht aan het filatelische aspect van de beeldfilatelie, daar zij van deze filatelisch verschillende zegels geen melding maken.

Onderzoekzegels geven afbeeldingen van het onderzoek aan mollusken dat op laboratoria, in musea of in de vrije natuur geschiedt (fig. 3). Daarmee behoren ook de postzegels met afbeeldingen van natuurhistorische musea, onderzoekingsvaartuigen, natuurreservaten en aquaria, met de postzegels die de nagedachtenis van geleerden en hun werk eren tot het interessegebied van de biologische motievenverzamelaar. Deze zegels werden nog niet gecatalogiseerd en vallen buiten het genoemde aantal van 548 stuks.

Er zijn landen die ter gelegenheid van een in dat land gehouden internationaal congres een gelegenheidszegel of een serie emitteerden. Malacologische congressen werden nog nimmer gememoreerd, maar dit is wel het geval geweest ter gelegenheid van het 19e Geologencongres 1952 te Algiers en het 23e Geologencongres te Praag in 1968. In beide gevallen werden o.m. fossiele mollusken afgebeeld (fig. 4). Bij een zoölogisch-systematische rangschikking kunnen de onderzoekzegels steeds hun plaats vinden onder lagere of hogere systematische eenheden. Het merendeel valt dan onder het hoofd „Mollusken" waar alle algemene aspecten kunnen worden ondergebracht.

Veel weekdieren zijn belangrijk voor de voedselvoorziening en industrie. Sommige volkeren benutten schelpen als gebruiksvoorwerpen. Ook deze betrekkingen zijn op postzegels te onderkennen. Wij hebben deze zegels „handelende beeldzegels" genoemd (fig. 5). De zegel toont een beeld van menselijke activiteiten met betrekking tot het verkrijgen van mollusken voor consumptiedoeleinden, de verwerking van schelpen of het gebruik van de schelp. De visserij op eetbare oesters en een aantal andere tweekleppigen en slakken en de parelvisserij met de parelmoerverwerking werd op postzegels in beeld gebracht. Een enkele zegel laat zien dat sommige slakkehuizen als trompet of signaalhoorn worden gebruikt (fig. 9). Alle zegels tonen activiteit in tegenstelling tot kunstzegels, waarvan rust uitgaat. Deze tonen luxe voorwerpen: parels, een met parelmoer in-

Fig. 4. *Onderzoekzegels. Tsjechoslowakije 1968 Yv. 1660: Geologencongres te Praag, de fossiele tweekleppige* Chlamys gigas *met vindplaats; Algerije 1952 Yv. 297: Geologencongres te Algiers, enkelvoudige beeldzegel van de ammoniet* Berbericeras sekikensis; *Nederland 1962 Yv. 748: Museumvoorwerpen, de ammoniet* Pleuroceras spinatum, *Liasfossiel uit de collectie van het Zoölogisch Museum Amsterdam, enkelvoudige beeldzegel.*

Fig. 5. *Handelende beeldzegels (bovenste rij). Turks en Caicos Eilanden 1971 Yv. 261: Schelpenvisserij; Philippijnen 1935 Yv. 250: Parelvisserij; Wallis en Futuna 1962-63 luchtpost Yv. A 19: Verzamelen van* Trochus maximus *(of/en* T. niloticus), *leveranciers van het parelmoer voor de knopenindustrie.*
Kunstzegels (onderste rij). Japan 1968 Yv. 901: Parelcassette ingelegd met parelmoer, Hainanperiode; Duitsland 1944 Yv. 812: Nautilusbeker gevat in goud; Australië 1936 Yv. 105 en Griekenland 1964 Yv. 829: met een verschillende versie van de geboorte van Venus.

gelegde cassette, een camee en voorwerpen van edelsmeedkunst zoals de op gouden voet gezette Nautilusschelpen, produkten van Duitse goudsmeedkunst (fig. 5). De postzegelreprodukties van de schilderijen „Kind met schelp" van Esteban Murillo (Spanje 1960) en „Geboorte van Venus" van Botticelli (Paraguay 1971 en Oman 1970) en van Rafaels fresco „Galatea" (Italië 1970) behoren tot deze categorie, met de herdenkingszegels voor de kabellegging tussen Australië en Tasmanië (fig. 5). Een Griekse zegel (1964) ter gelegenheid van de herdenking der hereniging van de Ionische eilanden met Griekenland brengt datzelfde beeld. Aphrodite (Venus) is de uit zeeschuim geborene en de kunstenaars die dit tafereel uitbeeldden, laten haar en ook Galatea samen met een schelpklep op het strand aanspoelen. De schelpklep is soms herkenbaar als een kamoester *(Pecten* spec.).

Via deze kunstzegels komen we bij de symbool- of embleemzegels waarop een mollusk vaak onherkenbaar is afgebeeld als onderdeel van een landswapen, als symbool voor activiteiten of als godsdienstig symbool. De Turks en Caicos Eilanden voeren de Kroonslak *(Strombus gigas)* in het wapen (fig. 6). Deze zeeslak uit de West maakt de indruk welvaart en voedsel te symboliseren en komt veel voor op de enkelvoudige beeldzegels en randbeeldzegels van landen in en rond de Caraibische Zee. Hij wordt daar gegeten. In Zuid-Korea werd een landslak kruipend voor een geldbuidel afgebeeld. Hij is het symbool voor vruchtbaarheid en vermeerdering. De zegels werden uitgegeven om de spaarzin te stimuleren (fig. 6). Onwillekeurig denkt men dan ook aan de hoorn van overvloed op postzegels uitgegeven door Nigeria 1962, door Trinidad en Tobago 1969 ter gelegenheid van het jaarfeest van de „Caribean Free

Trade Association" (CARIFTA) en door Madagascar 1968 bij het 50-jarig bestaan van de spaarbank (fig. 8). Deze hoorn is geen slakkehoren maar komt van de geit Amalteia, die Zeus zoogde en door hem beloond werd met een nooit aflatende stroom van goede zaken uit de geitehoorn. Hoewel de afbeeldingen de slakkehuisstruktuur vertonen, hebben zij met mollusken niets van doen. Travancore-Cochin bracht een zegel uit met een tot onherkenbaar toe gestyleerde „Sacred Chank" *(Xancus pyrum)* het symbool van de Hindoe-godheid Vishnu. Het is een normaal rechtsgewonden zeeslak, doch de uiterst zeldzame linkswindende individuen zijn in relatie tot de godheid komen te staan. De afbeeldingen op de postzegels van de voormalige Indiase staten zijn echter steeds rechtsgewonden (fig. 6). Als embleem komt de Pelgrimsmossel *(Pecten maximus)* voor op de zegels van Spanje ter gelegenheid van het Heilig Jaar van Sint Jacob van Compostelo. Deze kamoester werd de pelgrim op zijn mantel of hoed gehecht wanneer hij, aangekomen te Santiago, zijn pelgrimage tot boetedoening voor zijn zonden had volbracht (fig. 6). Het is jammer dat Linnaeus een andere kamoester uit de Middellandse Zee naar Sint Jacob heeft benoemd.

Een schelp die veel betekenis heeft voor de mensen in bepaalde landen wordt ook veelvuldig op postzegels afgebeeld. Zoals hij niet weggedacht kan worden uit het maatschappelijk leven van dat volk, zo onverbrekelijk gaat dit dier deel uitmaken van de gehele zegel. Hij is daarin steeds opgenomen zonder het beeld van de koning aan te tasten of zelfs maar te beïnvloeden. De schelp valt weg uit het zegelbeeld als zodanig en men kan hem in de zegelrandversiering terugvinden. Deze zegels noemen we randbeeldzegels (fig. 7). Zij worden nooit in beeldcatalogi genoemd, hoewel hun verschijnen toch wel het meest duidelijk een band aangeeft tussen weekdieren en de mensen in die streken. De eerste postzegel van de Bahama Eilanden, die 10 juni 1859 uitkwam, heeft de kroonslak *Strombus gigas* reeds in de rand en is daarmee de oudste zegel die een malacofilatelist zich in zijn verzameling kan wensen. Het type werd bij het 100-jarig bestaan van de Bahama-postzegel herhaald. De kamoester verschijnt in 1915 als randbeeld op zegels van Somalikust. Tot 1943 verschenen er 36 stuks. Nog eerder en wel in 1909 kwam deze eetbare mossel voor op zegels

Fig. 6. *Embleem- of Symboolzegels. Turks en Caicos Eilanden 1970 Yv. 242: Landswapen met* Strombus gigas; *Zuid-Korea 1962-63 Yv. 292: Linksgewonden, voorlopig ondetermineerbare landslak voor een geldbuidel als symbool van vruchtbaarheid en vermeerdering; Spanje 1965 Yv. 1333:* Pecten maximus, *de Pelgrimsmossel; Travancore-Cochin 1950 Yv. 9: gestyleerde zeeslak* Xancus pyrum *als symbool van Vishnu.*

van de Franse kolonie St. Pierre et Miquelon. Er verschenen in totaal 13 stuks tot 1930. Op de Cayman Eilanden duurt het tot 1935 voor de eetbare slak *Strombus gigas* op de postzegels verschijnt. Ook dit zijn randbeeldzegels, de schelp staat in een of twee hoeken of dient als portrethouder. Het Vishnu-symbool *Xancus pyrum* staat op de zegels van Travancore sinds 1888 als enkelvoudig beeld en als watermerk, later ook als randbeeld zoals op bijna alle zegels van Cochin. De laatste Vishnu-zegel verscheen in 1950 voor de samengevoegde staat Travancore-Cochin als grootformaat zegel tevens de laatste van de tot dan zelfstandige Indiase staat (fig. 6).

Inktvissen kwamen pas in 1952 binnen de belangstelling der filatelisten door de uitgifte ter gelegenheid van het Geologencongres te Algiers (fig. 4). Daarop staat de ammoniet *Berbericeras sekikensis,* die al uitgestorven was vóór de mens op aarde verscheen. Onder de Nederlandse zegels kennen we een enkelvoudige beeldzegel uit 1962 met een afbeelding van *Pleuroceras spinatum* als afdruk van de schelp van die ammoniet in gesteente uit de Liasperiode. Het voorwerp ligt in de collectie van het Zoölogisch Museum te Amsterdam met een exemplaar van de naar dit stuk vervaardigde postzegel (fig. 4). Een ingelijst veldeel van deze zegels met een opdracht namens de Nederlandse P.T.T. siert een wand van de werkkamer van de conservator. Andere Nederlandse molluskenzegels bevinden zich in de Strandvondstenserie van 1967. De afbeeldingen zijn meer of minder gestyleerd als we dat vriendelijk willen zeggen. Alleen de ammonietzegel bereikt het niveau van de buitenlandse beeldzegels.

Een groep Curiosa verdient nog een ogenblik onze aandacht. Het zijn postzegels die geen enkele binding met weekdieren zouden hebben, ware het niet dat zegelblokken zijn uitgegeven waarop afbeeldingen van weekdieren op de blokrand buiten de zegels werden aangebracht. Brazilië gaf zo'n blok uit in 1969. De vier zegels zijn enkelvoudige beeldzegels van vier vissen. In de blokrand vinden we afbeeldingen van zeepaardjes, een zee-anemoon, een zeester, een krab en rechtsboven de Trompethoren *Charonia tritonis.* Deze laatste is in spiegelbeeld overgekomen en doet zich voor als een linkswinder. Israël gaf in 1962 vier enkelvoudige beeldzegels uit van vier vissen uit de Rode Zee. Zoals aan zovele zegels van dat land bevindt zich aan elke zegel een witte tab met een Hebreeuwse tekst. Elke tab draagt hier bovendien een afbeelding van een slak in een eenvoudige lijntekening (fig. 8). De hier-

Fig. 7. *Randbeeldzegels. Maagden Eilanden 1964 Yv. 146 met de zeeslak* Fasciolaria *sp.; Cayman Eilanden 1947 119 met* Strombus gigas; *St. Pierre en Miquelon 1924-27 Yv. 120 met* Pecten *sp.; Bahama Eilanden 1959 Yv. 166 met* Strombus gigas, *herhaling van het eerste zegeltype uit 1859.*

Fig. 8. *Curiosa. Madagascar 1968 Yv. 457: 50 jaar Spaarkas, Hoorn van overvloed; Israël 1962-63 Yv. 225: Vis uit de Rode Zee met een zeeslak uit de fam. Cymatiidae op de tab.*

boven genoemde enkelvoudige beeldzegels van Nigeria, Trinidad en Madagascar met de hoorn van overvloed zouden we bij deze curiosa kunnen onderbrengen. Zeer bijzondere curiosa zijn de zegels van Oeganda (1895 en 1896). Zij werden met de schrijfmachine vervaardigd. Het cijfer geeft de waarde in kaurieschelpen aan, de toen geldende „munt".

De biologische beeldfilatelie stelt de niet-biologisch georiënteerde verzamelaar voor enige moeilijkheden met betrekking tot de rangschikking van zijn zegels, terwijl de biologisch georiënteerde gevorderde filatelist die zich voor het eerst tot de beeldfilatelie wendt, voor problemen van filatelische aard gesteld wordt: Hij moet zijn series opbreken. Wat uit filatelische overwegingen bij elkaar hoort, wordt uit zoölogische overwegingen gescheiden; tenminste als de verzamelaar het zoölogische systeem tot basis van zijn rangschikking maakt. De verzamelaar van biologische motieven behoort althans enige kennis te bezitten van het systeem dat Linnaeus 1758 (fig. 3) opstelde en dat steeds aangepast wordt in overeenstemming met het wetenschappelijk onderzoek. De determinatie van het dier op de postzegel is voor de beeldfilatelist evenals voor de zoöloog vaak een moeilijke zaak. Voorzover hij niet beter weet, houdt hij zich aan de naam die op de zegel vermeld staat of corrigeert die aan de hand van de catalogus. Wanneer die voor een bepaalde zegel verstek laat gaan moet aan de hand van andere litteratuur een plaats voor de zegel in de collectie worden gevonden in het laagst determineerbare taxon. Al naar zijn belangstelling en kennis kan de verzamelaar onder het hoogste taxon „Mollusken" een groot deel van zijn onderzoekzegels onderbrengen op afzonderlijke vellen voor musea, laboratoria, onderzoekingsvaartuigen en een vel voor de portretten van onderzoekers. Een aantal handelende beeldzegels met visserij als algemeen aspect zouden op een ander vel hun plaats kunnen vinden. Ook gelegenheidszegels ter gelegenheid van congressen kan men hier onderbrengen, tenzij men er de

Fig. 9. *Determinatieproblemen. Bahama Eilanden 1965 Yv. 206: Onherkenbare afbeelding van* Strombus gigas; *1967 Yv. 254: Na invoering van het decimale stelsel, mooie afbeelding van dezelfde soort; Gilbert en Ellice Eilanden 1965 Yv. 84: Man blazend op de Trompethoren (of Tritonhoren)* Charonia tritonis *uit de Stille Oceaan, handelende beeldzegel.*

De Levende Natuur 75 (5):100-109 (1972)

voorkeur aan zou geven congreszegels die als enkelvoudige beeldzegels verschenen, bij de afgebeelde soort te rangschikken.
Onder de naam van de klasse rangschikt men die zegels waarvan de afbeelding geen nadere determinatie dan die der klasse toelaat, zo ook voor orde, familie, geslacht en soort. Het nog betrekkelijk geringe aantal malacologische zegels maakt het voorshands niet noodzakelijk dat voor elke soort een vel wordt aangelegd. Zelfs bij een rangschikking per genus of familie op een enkel vel zal dat vel nog maar weinig zegels tellen. Een uitzondering vormt het taxon van de soort *Strombus gigas*. Daarvan bestaan zo veel zegels dat reeds een vel gereserveerd kan worden voor de enkelvoudige beeldzegels van die soort. Een tweede vel is noodzakelijk voor de randbeeldzegels van de Bahama's, een derde vel voor de randbeeldzegels van de Cayman Eilanden. Voor de randbeeldzegels van Somalikust en van die voor Saint Pierre en Miquelon kunnen twee vellen worden ingelegd onder het geslacht *Pecten*, terwijl onder de soort *Pecten maximus* alle Spaanse embleemzegels uitgegeven ter gelegenheid van het Heilig Jaar van Santiago de Compostelo op een vel hun plaats vinden. Ook de zeeslakkesoort *Crassispira gibbosa* die op de randbeeldzegels van de postzegels van de Maagden Eilanden te vinden is, zou over een eigen vel moeten kunnen beschikken. De determinatie van deze soort stamt van Ziegesar 1968. De soort komt echter voor in de Indische Oceaan. De determinatie is waarschijnlijk niet correct. Petit (in litt.) meent dat hier een *Fasciolaria*-soort is afgebeeld. De afbeelding op de enkelvoudige beeldzegel van 10 shilling Bahama-eilanden 1965 lijkt ondetermineerbaar. Het is *Strombus gigas* volgens Faber 1967. Strom en Lewy noemen hem *Cassis cameo*, Ziegesar geeft *Cassis flammea* evenals Sikula en Winter. Op de zegel zelf staat slechts „Conch shell" aangegeven. De postzegelgeschiedenis van de Bahama Eilanden doet vermoeden dat bedoeld werd *Strombus gigas* af te beelden. Bij de overgang naar het decimale stelsel verschijnt dezelfde zegel in 1966 met een opdruk die de nieuwe frankeerwaarde van 2 Antilliaanse dollars aangeeft. Toen in 1967 de voorraad oude zegels was opgebruikt verscheen de nieuwe 2-dollarzegel met een zeer goede afbeelding van *Strombus gigas* die de vermoedelijke determinatie van de 10 shilling zegel van 1965 als juist aangeeft (fig. 9). De Griekse Jamboree-zegel van 4,50 drachme toont een padvinder die een slakkehuis als trompet gebruikt. Het slakkehuis lijkt niet determineerbaar. Zo'n zelfde geval vinden we op de ½ p. 1965 van de Gilbert en Ellice eilanden (fig. 9). Wanneer we nu weten dat de volkeren van de Pacific *Charonia tritonis* veelvuldig als signaalhoorn gebruiken, kunnen we voor de slak op de postzegel van de Gilbert en Ellice Eilanden deze determinatie stellen. De enige slak uit de oostelijke Middellandse Zee die voor dit doel kan worden gebruikt is *Charonia seguenzae*, een vorm van de West-Indische *Ch. variegata*, en daarmee is ook de determinatie van de Griekse zegel gesteld. Zo komt men door de beeldfilatelie in contact met levensgewoonten en natuurvoorwerpen van andere landen.

Litteratuur:

1. Binker Jr., E. J., 1964. Shell collecting - Philatelic Style. The Shelletter of shells and their neighbours. No. 23: 1-4. Redlands, California U.S.A.
2. Faber, W., 1965-1969. Zeemollusken op postzegels. Vita Marina - Maritieme Filatelie: 1-8. 's-Gravenhage.
3. Sikula, Leo & Kurt Winter, 1972. Motiv Katalog. Eine zoologische Philatelie 11. Ausgabe. Wien, 202 pp.

4. Strom, H. & L. H. Lewy, 1967. Animals on stamps. Translated from the German. VEB Verlag für Verkehrswesen Berlin. Mühlhausen, 383 pp.
5. V(ancauwenberghe), A., 1971. Catalogue de Timbres-Poste. Les Animaux du monde entier 1972. Paris, 160 pp.
6. Ziegesar, A. Frhr von, 1968. Schnecken und Muscheln des Meeres. Der Sammlerdienst Heft 12-15: 763-768, 828-830, 886-888, 957-958.

Het Vergeten blaasjeskruid op Terschelling

GEORGE VISSER.

Rijks Instituut voor Natuurbeheer, Bericht nr. 32

In 1966 en 1967 heeft mevr. M. J. Coesel-Wouda een onderzoek gedaan over de Europese blaasjeskruiden, 6 soorten, behorend tot het geslacht *Utricularia*. Haar studie is onlangs als een rapport van het Rijks Instituut voor Natuurbeheer verschenen.

Zij deed niet alleen een onderzoek naar de oecologie, maar onder andere ook naar vegetatieve kenmerken, waarop men de verschillende soorten zou kunnen onderscheiden. Daaruit is opnieuw gebleken, dat men het genus *Utricularia* op vegetatieve kenmerken niet verder kan indelen dan in drie groepen van twee soorten: *Utricularia vulgaris* + *U. neglecta, Utricularia intermedia* + *U. ochroleuca* en *Utricularia minor* + *U. bremii*. De eerste vijf komen ook in ons land voor, resp. Gewoon blaasjeskruid, Vergeten blaasjeskruid, Plat blaasjeskruid, Bleekgeel blaasjeskruid en Klein blaasjeskruid. Het determineren van iedere soort afzonderlijk is alleen met bloeiende exemplaren mogelijk. Maar doordat de bloei veelal uitblijft en determinatie binnen de drie genoemde groepen derhalve niet mogelijk is, zal ook het oecologisch onderzoek aan de afzonderlijke soorten op moeilijkheden stuiten. Er is dan ook slechts weinig bekend over de eisen, die zij aan hun omgeving stellen.

Naar aanleiding van mijn recente ervaringen met blaasjeskruid op Terschelling, leek het mij de moeite waard daar enkele opmerkingen over te maken. Zowel in 1969 als in 1970 kon ik steeds bloeiende exemplaren vinden. Hieruit bleek, dat op de door mij gecontroleerde plaatsen alle planten tot de soort *Utricularia neglecta* (Vergeten blaasjeskruid) behoorden.

Volgens Coesel-Wouda (1) vertoont *U. neglecta* in Nederland zeer zelden bloemen (in 1968 eenmaal waargenomen in het Rouven bij Erp). Ook in de overige delen van Europa werd zij slechts zelden bloeiend aangetroffen.

Op Terschelling bloeide de soort zeer rijk in 1969 en iets minder in 1970. In beide jaren was dit het geval tussen 6 juli en 12 augustus. De temperatuur kan (moet?) in de voormiddag soms oplopen tot waarden tussen 29° en 34° C. In het duingebied worden drijvende turionen of winterknoppen — die de winter op de bodem hebben doorgebracht — in maart aangetroffen. Begin april, wanneer de temperatuur van het water ongeveer 10° C wordt, beginnen deze turionen al uit te lopen. In de poldersloten ziet men meestal eerst in mei en begin juni deze verschijnselen optreden.

Coesel-Wouda vond *U. neglecta* bloeiend in een overgangsveen in Zweden, een gebied rijk aan contactsituaties tussen voedselarm en voedselrijk (bv. tussen bos op voedsel-